

Mitä kuuluu NELLIllemme?

Helsingin yliopiston NELLI-portaali avattiin noin vuosi sitten. Kirjastoissa on jo ehditty viedä NELLIin aika monentyyppisiä aineistoja. Tällä hetkellä niitä alkaa olla siellä jo sellainen määrä ja kirjo, että saattaisi olla syytä ja hedelmällistäkin arvioida NELLIä kokonaisuutena: Miten hyvin se auttaa erityyppisiä käyttäjiä hahmottamaan käytettävissään olevat verkkoaineistot ja löytämään niistä itselleen tärkeimmät?

Seuraavassa esittämäni ajatukset perustuvat kokemuksiini ja havaintoihini NELLI-luetteloijana ja kuvailijana. Viimeksi mainituissa

puhissa kehtaan sanoa olleeni aika utterta, mutta en vailla taka-ajatuksia. Oman kirjastoni www-sivujen ylläpitäjänä minulla on ollut tietty intressi viedä NELLIin sivujemme runsas verkkoaineistovalikoima, johon liittyvien sivujen ylläpito on ollut melkoinen urakka murto-osa-aikatiedottajalle, jolta on vielä toistuvasti (turhaan) toivottu näitä sivuja englanniksi, joskus ruotsiksikin. Vähän vastaavanlaisista syistä olen vienyt NELLIin myös kirjastojen yhteisten sivujen verkkoaineistojen valikoimaa, sillä olen näiden sivujen suunnittelusta vastaavan työryhmän jäsen. Haaveenani on siis ollut, että jossain vaiheessa vapautuisin paineista ylläpitää tai olla mukana ylläpitämässä laajoja linkkilistasivustoja kolmella kielellä.

Erilaisia aineistoja NELLIin luetteloidessani ja kuvaillessani olen törmännyt tiettyihin puutteisiin ja ongelmiin NELLIin aineistotyyppivalikoimassa ja kategorijaottelussa ja johtunut miettimään, mitä kaikkea NELLIin oikein kannattaisi viedä. Näitä havaintojani ja ajatuksiani olen tuonut jonkin verran esille smug-ryhmässä ja smug-listalla, joissa näitä NELLIin kehittämiseen liittyviä asioita voidaan. Tässä NELLIimme ja meidän yksivuotisen yhteiselon juhlistamiseksi laatimassani, mutta aika arkiseksi kirjoittautuneessa jutussa pyrin esittelemään näitä mietteitä kootusti vähän laajemmalle yleisölle. Edellä kuvatut intressini NELLIin suhteen rajaavat myös tämän kirjoituksen. Tarkastelen NELLIä lähinnä elektronisten aineistojen luettelona, väylänä aineistojen hahmottamiseen ja löytämiseen. NELLI voidaan nähdä toisinkin – myös tähän liittyviä näkemyksiä vilauttelen välillä herättääkseni keskustelua NELLIimme luonteesta.

Miten NELLIin aineistotarjonta hahmottuu?

NELLIin aineistovalikoiman hahmottamisen kannalta keskeinen rooli on

NELLIn aihekategorioilla ja aineistotyypeillä, joiden avulla *Aineistonvalinta*-toiminnon hakulomaketta virittämällä pitäisi periaatteessa saada esiin listauksia esimerkiksi tiettyjen pääaihealueiden hakuteoksista ja viite- ja lehtitietokannoista. NELLIn aineistoihin voi liittää asiasanojakin, mutta tämä on hankala tehtävä, koska monet aineistoista ovat niin monialaisia, että niiden monipuolinen kuvailu asiasanoin vaatisi oikeastaan kymmeniä, jopa satoja sanoja.

Käytössä on ollut yhteisesti sovittu aihekategoria- ja aineistotyyppivalikoima, mutta kategorisoinnissa noudatettavista periaatteista on keskusteltu aika niukasti ja aika yleisellä tasolla. Kategorisointia onkin eri kirjastoissa tehty vähän eri lähtökohdista, mikä saattaa liittyä myös eroavuuksiin kirjastojen sisäisessä työnjaossa. Jos tehtävä on annettu luetteloijalle, tämä on työskennellyt aineistolähtöisesti eli luokitellut yksittäiset hänelle osoitetut aineistot. Jos taas asialla on ollut tai luetteloijan työtä on täydentänyt informaattikko tai käyttäjäkouluttaja, tämä on saattanut lähteä enemmänkin siitä, millaisia valikoimia kyseisen kirjaston edustamien alojen aihekategorioista tulisi löytyä, ja haalinut noihin kategorioihin myös muiden luetteloimia ja kuvailemia aineistoja.

Erilaiset lähtökohdat kategorisoinnissa näkyvät eri pääkategorioiden aineistovalikoimissa. Kuvaavaa on esimerkiksi kaikkien alojen artikkeleita sisältävän *ARTO*-tietokannan esiintyminen eri aihekategorioissa tai puuttuminen niistä. Tällä hetkellä *ARTO* näyttäisi NELLI-kategorisointien valossa olevan erityisen tärkeä maatalous-, metsä- ja biotieteilijöille, joiden alojen miltei kaikkiin alakategorioihin se on luokitettu, mutta ei lainkaan tärkeä luonnon-, käyttäytymis- ja biotieteilijöille, joiden pääalojen missään alakategoriassa se ei (tätä kirjoitettaessa) esiinny.

ARTO n sisältyminen tai sisältyttömyys johonkin aihekategoriaan ei sinänsä ole ongelma, *ARTO*han tiedetään ja se on tarjolla monien kirjastojen www-sivujen pikalinkistöissä. Kategorisoinnin epäjohdonmukaisuus sen sijaan on ongelma, josta saattaa jopa tulla palautetta asiakkailta. Seuraavassa esimerkki elävästä elämästä. Jonkin aikaa sitten päädyin luetteloimaan *Web of Knowledge* –tietokantaryppäeseen sisältyviä tietokantoja erikseen, koska arvelin, etteivät meidän *Social Sciences Citation Index* ja *Arts & Humanities Citation Index* -tietokantoja käyttäneet asiakkaamme ehkä löytäisi niitä muuten, ja koska koin ryppään yhtään sisällöllisemmän kuvailun liian haasteelliseksi. Eipä aikaakaan, kun sain viestin asiakkaalta, joka ihmetteli, miksei kyseistä tietokantaa ole humanististen alojen alakategorioissa. Olin kategorisoinut sen vain muutamiin sellaisiin humanistisen alan alakategorioihin, jotka mielsin myös oman kirjastoni aloiksi (mm. filosofia, historia), ja jättänyt muiden osalta ratkaisun kyseisten alojen kirjastojen informaattikoille, koska koin vähän hassuksi pistää jonkin tietokannan kaikkiin tietyn pääkategorian alakategorioihin ja koska en tiennyt, riittäisikö muiden alojen informaattikkojen mielestä se, että aineisto olisi tarjolla *Web of Knowledge* –palvelun kautta. (Nytemmin *AHCI* taitaa olla kaikissa humanistisissa alakategorioissa.)

Se, että joku aineisto on tietyn pääalan kaikissa alakategorioissa, ei sinänsä

olisi ongelma. Yhteiskuntatieteellisillä ja humanistisilla aloilla se mielestäni on kuitenkin jonkinmoinen ongelma ensinnäkin jo siitä syystä, että tällaisia monialaisia aineistoja on aika paljon. Ongelmallista se on myös siksi, että kyseisten alojen tiedontarvitsijat etsivät hyvin todennäköisesti aineistoja useammista ala- ja ehkä pääkategorioistakin, koska kyseisten alojen rajat ovat liukuvat ja poikkitieteelliset tutkimusotteet ovat niillä yleisiä. Jos eri kategorioissa on 10-20 vakioaineiston valikoima ja vain 2-5 eri aineistoa, miten hyvin kategorisointi enää jäsentää käyttäjälle eri alojen aineistoja?

Pääkategoriassa *Yhteiskuntatieteet ja oikeus* on onneksi alakategoria *Yhteiskuntatieteet*, jonne olen voinut kategorisoida kaikkien alojen kannalta keskeisiä monialaisia aineistoja ja saanut näin muihin alakategorioihin toisistaan erottuvia valikoimia. En ole kuitenkaan varma siitä, välittyykö tämä noudattamani kategorisointiperiaate käyttäjille, kun vastaavaa yleiskategoriaa ei ole muilla alueilla. Myös pääkategorioihin *Talous*, *Viestintä ja informaatio* sekä *Humanistiset alat ja teologia*, joiden alakategorioihin olen aineistoja aika usein luokittanut, olisin kaivannut muutamankin kerran tällaista yleiskategoriaa, johon sijoittaa, yleisempiä, monialaisia aineistoja. Esimerkiksi Tampereen yliopiston NELLissä on kaikissa pääkategorioissa ensimmäisenä tällainen yleinen alakategoria. Tarvitsisimmeko mekin tällaisen vähintäänkin keskustakampuksen aloja edustaviin pääkategorioihin?

Miten poikkitieteilijät löytävät tärkeät aineistonsa NELListä?

Jos monialaisten viite- ja lehtitietokantojen ja aihehakemistojen sekä tietokantaryppäitä sisältävien palvelujen kategorisointi on tuottanut päänvaivaa, niin on myös poikkitieteellisten tutkimusalojen aineistojen. Esimerkiksi *Annual Reviews* –vuosikirjapaketin *Social Sciences* –osioon kuuluu *AR of Anthropology, of Environment and Resources, of Public Health*. Tätä osiota kuvaillessani mietin, pitäisikö minun kategorisoida se myös *Bio- ja ympäristöala* -pääkategorian *Ympäristö*-alakategoriaan ja *Lääketiede- ja terveystieteiden* pääkategorian alakategoriaan *Kansanterveys*. Omalla laillaan hankala on myös tänä vuonna hankittu kaupunkitutkimuksen ja suunnittelun alan lehtitietokanta *Urban Studies and Planning*, jossa on myös joitain sellaisia lehtiä, jotka saattaisivat kiinnostaa useamman alan yhteiskuntatieteilijöiden ja humanistien lisäksi myös joitain Kumpulan suunnittelu- ja kulttuuri maantieteilijöitä.

Hankalia kategorisoitavia ovat olleet myös sellaiset vapaasti käytettävissä olevat poikkitieteelliset aineistot kuin päihdetutkimuksen alan *ETOH* ja kuluttajatutkimuksen tietokanta *KULTU*, joita olen heitellyt kategorioihin vähän sen mukaan, millä laitoksilla olen muistellut olevan näille tutkimusaloille suuntautuneita tutkijoita. Meilahden ja Viikin laitosten tutkijoista en tietenkään ole yhtä hyvin selvillä kuin oman tiedekuntani laitosten, joten en ole yrittänyt kukaan kategorisoida näitä vapaita aineistoja muihin kuin oman kirjastoni aloiksi mieltämiini kategorioihin.

Poikkitieteellisen tutkimusalan aineistoon voi toki liittää kyseistä alaa kuvaavan asiasanan, mutta jos nyt joku poikkitieteilijä sattuu etsimään tietokantoja tutkimusalaansa kuvaavalla asiasanalla, mitä hän ajattelee, jos

löytää vain pari hassua? Esimerkiksi asiasanalla ”naistutkimus” löytyy kokonaista neljä aineistoa, ja katkaistuilla asiasanoilla ”kaupun*”, ”kulutus*” ja ”päihde*” vain yksi kullakin. Käyttäjäkouluttajalle tai informaattikolle, joka pyrkii täydentämään kirjastonsa edustamien alojen kategorioiden aineistovalikoimaa, asiasanoista toki voi olla iloa.

Mitä tehdä poikkitieteellisten tutkimusalojen aineistojen löytyvyyden parantamiseksi – tästä, kuten yleisemminkin NELLI-aineistojen asiasanoitukseen liittyvistä kysymyksistä saattaisi olla hedelmällisempää keskustella tässä vaiheessa, kun meillä on jo vähän paremmin tuntumaa NELLIin ja kun aineistoja on enemmän ihmeteltäviksi, kuin mitä oli vuosi sitten. (Minulla olisi varastossa lukuisia muitakin esimerkkejä kuin yllä mainitut.

Hämmäntääkö NELLIin aineistorunsaus ja aineistotyypikirjo käyttäjiä?

Mitä kaikkea NELLIin kannattaa viedä, jottei siitä tule sekavaa? – Tämä on aina välillä askarruttanut, mutta kun NELLI-aineistojen valintakriteereistä ei ole päätetty mitään suuntaan eikä toiseen, olen vienyt sinne aika surutta esimerkiksi virtuaalikirjastoja ja aihehakemistoja, joita omilla sivuillamme ja kirjastojen yhteisilläkin sivuilla on ollut tarjolla melkoisesti. Varsinkin oman kirjastoni sivuilla näiden aihehakemistojen joukossa on myös sellaisia, joiden kautta on haettavissa paljolti muunkinlaista tietoa kuin tutkimukselliseksi katsottavaa, koska olemme huomanneet, että erityisesti yhteiskuntatieteellistä tutkimusta tehtäessä saatetaan tarvita varsin monentyypistä taustatietoa ja – aineistoa.

Aihehakemistoissa on joitain hyvinkin laaja-alaisia, joista osa on samalla eräänlaisia aihehakemistojen hakemistoja tai portaalien portaaleja, kuten *Tieteen linkkitalo* tai hiljattain avattu *Tiedonhaun portti*. Sitten on tiettyjen alojen hakemistoja (*Agricola – Suomen historiaverkko*) tai tietentyypisten ’asioiden’ hakemistoja (*TILKE, Kirjastot.fi*). Olen vienyt NELLIin myös joitain sellaisia eri alojen aihehakemistoja, jotka sisältyvät noihin yleisempiin. Näin siksi, että epäilen, osaisivatko kirjastomme asiakkaat löytää esimerkiksi linkkiä Suomen historiaverkon *Agricola*-sivuille *Tieteen linkkitalon* kautta. Eihän historia ei sisälly *Tieteen linkkitalon* etusivun aihealataulukoon. Sitä paitsi tuntuisi hassulta kategorisoida näitä laaja-alaisia aihehakemistoja lukuisiin eri aihealakategorioihin. (Itse asiassa näitä kaikkein yleisimpiä aihehakemistoja ei ole kategorisoitu lainkaan, koska niille ei yksinkertaisesti ole aihekategoriaa.)

Tulevatko asiakkaamme etsineeksi näitä aihehakemistoja NELLIin kautta? Onko esimerkiksi sellaisia ’suurelle yleisölle’ tarkoitettuja aihehakemistoja kuin *Tiedonhaun portti* tai *Makupalat* ylipäättään syytä viedä NELLIin? Eikö aineistojen ylenmääräisyys vain hämmäntä käyttäjiä ja haittaa kalliilla rahalla hankittujen, todella keskeisten aineistojen löytymistä? Hahmottavatko käyttäjät enää eroa NELLI-haun ja esimerkiksi *Google*-haun välillä, kun NELLIin kauttakkin tarjoillaan niin paljon vapaita aineistoja ja palveluja, mm. *Google* ? – Hyviä kysymyksiä, joita on nyt mahdollista ihmetellä havainnollisesti, kun NELLIin sisältyy niin monentyypisiä vapaita aineistoja.

Kalliilla rahalla hankittuihin elektronisiin aineistoihin kuuluu myös sellaisia työkaluohjelmia kuin *RefWorks*-viitteidenhallintaohjelma ja käännösohjelma *WebTransmart*, joiden niidenkin kuulumisesta tai kuulumattomuudesta NELLIin voidaan keskustella ja on smug-ryhmässä jonkin verran keskusteltukin. Jos NELLI nähdään myös elektronisten aineistojen luettelona ja niihin johtavien linkkien löytöpaikkana, ei yksin tiedonhakuportaalina, nämä aineistot kuuluvat mielestäni ilman muuta NELLIin.

Itse asiassa kirjastojen yhteisillä verkkoaineistosivuilla on tarjolla lukuisia aineistoja, joiden kuulumisesta NELLIin voidaan olla eri mieltä. Tällaisia ovat esimerkiksi vapaasti verkossa olevat asiasanastot, joista olen jo osan NELLIin luetteloanut.

Aineistoja NELLIin urakoidessani olen ollut hyvin tietoinen siitä, että kenties jossain vaiheessa olemme HY:n piirissä valmiit keskustelemaan NELLIin luonteesta ja siihen liittyen myös sinne vietävien aineistojen valintakriteereistä ja että siinä vaiheessa tiettyjä tekemiäni tietueita saatetaan hävittää. Hyvä näin – tällaisia keskusteluja ja periaatteellisia ratkaisuja oikein odotan.

Miten informatiivisia ovat NELLIin aineistoinfot?

NELLIin itsenäisesti tutustumaan uskaltautuville asiakkaille i-painikkeen takaa löytyvä lyhyt verbaalinen kuvaus aineistosta saattaa olla hyvinkin tärkeä. Aineistot ovat hyvin erilaisia, joten mitään standardisuositusta siitä, millainen kuvauksen tulisi olla, on vaikeaa muotoilla. Näitä kuvailuja on ollut monesti aika vaikeaa sorvata, kun varsinkin kalliilla rahalla ostettujen aineistojen sivuilla olevissa luonnehdinnoissa asiainformaatio usein hukkuu mainossuperlatiivien alle. Kun en ole osallistunut näiden maksettujen aineistojen hankintaan enkä niistä mahdollisesti järjestettyihin demo- tai koulutustilaisuuksiin enempää kuin pahemmin käyttänyt tai kouluttanut ketään käyttämään niitä, olen kokenut olevani tässä hommassa välillä aika lailla tyhjän päällä.

Jonkinlaisen lyhyen luonnehdinnan olen kuitenkin yrittänyt miltei kaikkiin NELLIin viemiini aineistoihin vääntää ja useimmiten vielä sekä suomeksi että englanniksi. Jos olisin vaatinut itseäni tekemään luonnehdinnat myös korrektilla ruotsinkielellä, urakka olisi edennyt etanan vauhdilla. Ehkäpä luonnehdinnat kannattaa sorvata tai suorastaan käännättää ruotsiksi vasta sitten, kun on vähän keskusteltu siitä, minkä laatuista ja pituisia erityyppisiä aineistoja koskevien luonnehdintojen olisi hyvä olla. Nyt kun aineistoja on enemmän, olisi ehkä mahdollista muotoilla joitakin suosituksia tästäkin asiasta.

Laatuaikaa NELLille?

Lienee jo käynyt ilmi, että olen joutunut NELLI-luetteloijaksi ja kuvailijaksi vähän sattumalta ja oikeastaan aika heikoin eväin. Näin on käynyt osaksi siksi, että aineistojen hankintaan osallistuva ja niiden käyttöön asiakkaitamme kouluttava informaattikkomme ei ole yksinkertaisesti muilta töiltään NELLI-puuhin juuri ehtinyt. Joskus olemme sentään jalostaneet NELLIä yhteistyössä

siten, että hän on johonkin opetustilanteeseen valmistautuessaan soittanut tai mailannut minulle ja kertonut, mitä aineistoja hän haluaa johonkin kategoriaan tai mitä sieltä pois, mitä uusia/ puuttuvia aineistoja olisi vietävä NELLIin, mikä aineisto on vähän hassusti kuvailtu tai mistä aineistosta puuttuu linkki käyttöehtoihin. Periaatteessa olemme päättäneet, että minä demoan joskus hänelle aineiston kuvailua ja kategorisointia, jotta hän pääsisi itse jalostamaan NELLIä, mutta kummallekin sopivaa hetkeä ei ole vielä tähän mennessä kalentereista löytynyt.

Tilanne saattaa olla osin vastaavanlainen muissakin kirjastoissa. Niillä, jotka tuntevat aineistoja parhaiten ei ole aikaa NELLIlle, ei ainakaan riittävästi ajatellen NELLIin kehittämistä myös kokonaisuutena. Tällaiselta vaikutelmalta en ole voinut välttyä, kun olen yrittänyt herätellä keskustelua monista yllä mainitusta kysymyksistä smug-listalla, NELLI-webblogissa tai joskus kasvokkain jonkun lähialan kirjaston informaattikon tavatessani. Tällä NELLI-aktivismillani on ollut mm. sellainen vaikutus, että muutamakin kollega tunnustaa miltei joka kerta minut nähdessään, että hänellä on huono omatunto NELLIin suhteen, kun ei ole ehtinyt kyselemiäni asioita juuri miettiä.

Olisiko mahdollista, että erilaisin päätöksin ja kokousjärjestelyin raivattaisiin aineistojen sisältöjä parhaiten tuntevien informaattikkojen ja tiedonhankinnan kouluttajien (jotka useamminkin kirjastoissa ruumiillistunevat samassa henkilössä) kalentereihin aikaa keskittyä tutkailemaan NELLIä sekä kukin erikseen että välillä yhdessä? Kun

NELLI on nyt kerran tyrkyllä asiakkaillemme kirjastojen www-sivuilla ja kun sitä nyt tiedonhankinnan koulutuksessa esitellään, saisi se kai kaikin mokomin olla laadukkaampi kuin mitä se nyt on

NELLIstä ei kehity toimivaa elektronisten aineistojen hakemistoa eikä varsinkaan toimivaa tiedonhankinnan koulutus- tai itseopiskeluympäristöä ihan itsekseen. Sille olisi nyt annettava laatu-aikaa. Mitä kaikkea NELLIstämme voisi kehittyä – vauhtia tähän liittyville visioille voi käydä hakemassa Turun

yliopiston kirjaston uudistetusta NELListä. Siellä on tavatavissa myös tämän jutun kuvissa poseeraava NELLI-hahmo.

*Eeva Peltonen
kirjastonhoitaja
Valtiotieteellisen tiedekunnan kirjasto
puh. 191 22553
eeva.peltonen at helsinki.fi*

Kuvat:
Teppo Kahtolan NELLI-visualisointeja FinELib-päiviltä 26.05.2004
<http://www.lib.helsinki.fi/finelib/viestinta/finelibpaiva2004.html>